

ГЕНДЕРНІ ОСОБЛИВОСТІ СТАВЛЕННЯ ВЧИТЕЛІВ ДО УРОКУ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

Олександра ФАЩУК

Управління спорту Івано-Франківської облдержадміністрації

Анотація. Стаття присвячена аналізу ставлення вчителів до уроку фізкультури з урахуванням гендерних особливостей. Для вирішення завдань були використані такі **методи**: аналіз літературних джерел, анкетування, математико-статистична обробка результатів дослідження. Автор аналізує гендерні позиції та переконання вчителів та учнів щодо уроку фізичної культури. Обґрунтовує актуальність впровадження в навчальні програми підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації вчителів фізичної культури питання гендерної проблематики.

Ключові слова: гендер, гендерні особливості, фізична культура, фізичне виховання, ставлення, вчителі, гендерна освіта.

Постановка проблеми. Однією з актуальних проблем на шляху формування гендерно збалансованої систем фізичного виховання є гендерна просвіта педагогічних кадрів навчальних закладів, зокрема вчителів фізичної культури. Тим паче, що стихійні процеси закріплення гендерних стереотипів призводять до прихованої нерівності представників різних статей в педагогічній діяльності. Невміння усвідомити власні гендерні переконання не дає можливості вчителю обирати ефективні засоби координації та управління дітьми на уроці [1; 2; 3; 7].

Із цього приводу існує точка зору, згідно з якою рівність розглядається як однакове ставлення до всіх, незалежно від особистих обставин. Така точка зору виходить із переконання про те, що всі люди рівні, а отже, справедливе однакове ставлення до всіх. Однак такий підхід ігнорує різні фізичні, соціальні, економічні характеристики та життєвий досвід жінок і чоловіків, так само як і таких особливих груп жінок та чоловіків, інваліди, представники меншин і субкультурних груп [6].

Рівність означає забезпечення всім людям, незалежно від їх статі, раси або здібностей, однакових можливостей доступу до позитивних результатів освітнього процесу через репрезентованість у знаннях, застосування отриманих знань в умовах їх життєвої ситуації та повноту освіти з точки зору розвитку умінь і навичок. Тому гендерний аналіз потрібен не лише через невідповідність гендерно-упередженої освітньої стратегії вимогам часу. Ми повинні аналізувати ситуацію на основі гендерного підходу, беручи до уваги різницю позицій як серед жінок, так і чоловіків. Тобто не підміняти його "гендерно-нейтральним" аналізом – нормальним аналізом за ознакою статі, який не враховує гендерні відмінності процесу соціалізації та позиції у соціальних відносинах. Ці питання актуальні і для системи фізичного виховання.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. За останні роки спостерігається зростання кількості наукових досліджень, присвячених гендерній освіті та гендерній педагогіці [2, 3, 6]. Інтеграцію гендерних підходів в практику вищої школи вивчала Т. Дороніна. Гендерні стереотипи аналізувала О. Суслова. Гендерний підхід у професійній підготовці студентів вищих педагогічних закладів досліджував І. С. Мунтян.

Значний інтерес, з огляду на наше дослідження, становить проведене соціологічне опитування серед студентів випускних курсів декількох університетів і вищих педагогічних навчальних закладів південного регіону України (м. Ізмаїл, м. Миколаїв, м. Херсон, м. Одеса), а також викладачів соціально-гуманітарних та психолого-педагогічних дисциплін. Аналіз одержаних результатів засвідчив, що на початку нового тисячоліття, незважаючи на активність окремих викладачів, просвітницьку діяльність низки громадських організацій та засобів масової інформації, що пропагують та популяризують ідеї гендерної рівності, демократії та

результати гендерних досліджень, їх поінформованість щодо сутності і проблем гендера була незначною. Окрім того, як зазначали студенти, гендерні аспекти актуальних проблем, які висвітлювалися у курсах гуманітарних дисциплін, які вони вивчали, вельми рідко ставали предметом спеціального аналізу. Окрім цього, обробка відповідей викладачів на запитання анкети свідчила, що система професійної підготовки у педагогічному вищому навчальному закладі досить слабо орієнтована на висвітлення проблем, пов'язаних з гендером та ідеєю гендерного підходу [4; 5]. Серед проаналізованих робіт ми не виявили досліджень щодо гендерних особливостей ставлення вчителів до уроку фізичної культури, що і зумовило вибір теми.

Мета дослідження: визначити гендерні позиції та переконання вчителів щодо уроку фізичної культури.

Завдання дослідження:

1. Здійснити аналіз останніх досліджень та публікацій, пов'язаних з тематикою дослідження;

2. Виявити гендерні позиції та переконання вчителів щодо уроку фізичної культури.

Для вирішення зазначених завдань були використані такі **методи:** аналіз літературних джерел, констатувальний експеримент (анкетування), математико-статистична обробка результатів дослідження.

Результати дослідження. Дослідження проводилося на базі двох інститутів післядипломної педагогічної освіти м. Львова та м. Івано-Франківська. В анкетуванні брало участь 37 вчителів фізичної культури загальноосвітніх шкіл, з яких 12 жінок та 25 чоловіків.

Вчителям було поставлено питання щодо уроку фізичної культури в школі. Думки жінок і чоловіків відрізнялися. Більшість чоловіків (76 %) визначила урок фізичної культури в школі уроком здоров'я, а інші 20 % – уроком занять фізичними вправами. Думка вчителів-жінок розділилася, 58 % вважає, що урок фізичної культури в школі – це урок занять фізичними вправами і 50 % – що це урок здоров'я. Цікаво, що дослідження ставлення учнів до уроку показало, що більшість дітей вважає урок фізкультури уроком досягнення спортивного результату.

Виникає питання, чим зумовлені такі розбіжності в розумінні змісту та призначення уроку фізичної культури? Адже вчитель, який розуміє, що урок фізичної культури є уроком здоров'я, відповідно будує зміст та відбирає форми занять, виходячи зі своїх понять та уявлень про фізичну культуру. Чому більшість учнів, які брали участь у дослідженні, вважає урок фізкультури – уроком досягнення спортивних результатів. На нашу думку, це спричинено перенасиченістю програмного матеріалу з фізичної культури тестами та нормативами. Вчителю, який зобов'язаний приймати нормативи та тести, на реалізацію індивідуальних підходів, засобів та форм фізичного виховання часто бракує часу.

Ще одним запитанням до вчителів було визначити предмети, де хлопці чи дівчата досягають більших успіхів. На думку жінок-вчителів дівчата мають схильність до української мови (75 %), біології (41 %), праці (50 %). Дівчата ж вважають, що найкраще їм вдається музика (58 %), іноземна мова (47 %), українська мова (41 %). Чоловіки-вчителі думають, що дівчата досягають успіху в українській мові (64 %), музиці (52 %), зарубіжній літературі (52 %), українській літературі (48 %) та біології (40 %). Занепокоєння викликає відсутність у списках фізичного виховання. Щодо предметів, де хлопці досягають успіху, то тут є одна дуже цікава особливість у відповідях як учнів, так і вчителів. Серед предметів, де хлопці досягають успіху, основна частина респондентів зазначили фізичну культуру. Крім фізкультури, жінки-вчителі до предметів, успішних для хлопчиків, зарахували математику (58 %), чоловіки – фізику (56 %).

Як бачимо, на думку учнів і вчителів, дівчата переважно досягають успіху у предметах гуманітарного нахилу, а хлопці – у точних науках та фізкультури, що також можна розцінювати як гендерний стереотип. ЮНЕСКО виокремлює прихований та відкритий поділ предметів на чоловічі та жіночі. Відповідно до цього від дівчаток очікують успіхів у жіночих науках,

а від хлопців – у чоловічих. До жіночих зараховують літературу, іноземну мову, рідну мову, біологію, історію. До чоловічих – алгебру, геометрію, фізику, хімію. Чоловічі предмети вважаються важчими, для їх вивчення потрібні „врожені здібності”, а успішність із них – важливішою. А ось жіночі предмети не важко добре вивчити при достатній старанності.

Ще одне питання про наявність гендерного стереотипу стосувалося поділу видів спорту на чоловічі, жіночі і спільні. Проаналізувавши думку вчителів із цього питання, можна визначити, що чоловічими вчителі вважають регбі (жінки – 83 %; чоловіки – 84 %), важку атлетику (жінки – 83 %; чоловіки – 68 %), футбол (жінки – 91 %; чоловіки – 72 %), карате (жінки – 75 %; чоловіки – 52 %). Інші запропоновані види спорту вчителі переважно зарахували в ранг спільних (плавання, бадмінтон, волейбол, туризм, баскетбол тощо).

Цікаво, що дуже мало видів спорту назвали жіночими. Тобто, вчителі вважають, що більшість видів спорту належить до рангу спільних або суто чоловічих. Така асиметрія, на нашу думку, зумовлена тим, що все ж таки існує певний стереотип, що спорт не є жіночим заняттям. У дорослих він виражений яскравіше.

Ми поцікавилися у вчителів фізичної культури, в яких видах спорту дівчата чи хлопці досягають певних результатів. Збіглася думка вчителів-жінок і чоловіків щодо видів спорту, в яких досягають результату хлопці, зокрема, футбол (жінки – 91 %; чоловіки – 100 %), регбі (жінки – 83 %; чоловіки – 84 %), важка атлетика (жінки – 75 %; чоловіки – 88 %), карате (жінки – 66 %; чоловіки – 68 %). Знову ж таки переважним видом у хлопців є футбол. У дівчат, на думку вчителів це танці (жінки – 41 %; чоловіки – 64 %) та гімнастика (жінки – 58 %; чоловіки – 48 %).

Важливим для нашого дослідження було запитання, чи дівчата і хлопці повинні разом займатися фізичними вправами на уроках фізкультури чи окремо. Більшість вчителів (83 % жінок та 84 % чоловіків) вважають, що дівчата та хлопці на уроках фізкультури мають займатися окремо.

Ми поставили зустрічне питання, щоб визначити, з якого віку має бути такий поділ. Дуже мало вчителів відгукнулися на це запитання, що може свідчити про те, що педагоги на уроках фізкультури звертають увагу на потреби та проблеми учнів на уроках фізкультури загалом, а не в розрізі та статями. Відповідно, визначити вік, де яскраво виражений поділ у потребах дівчат і хлопців, їм досить складно. Лише декілька вчителів визначили це поділ з 5-го (3 % жінок та 6 % чоловіків) та 8-го класів (4 % чоловіків).

Наступне питання стосувалося вимог, які мають бути до дівчат на уроці фізичної культури. Більша частина вчителів-чоловіків вважає, що вимоги до дівчат на уроці фізичної культури в школі мають бути нижчі (68 %). Думка вчителів-жінок розділилася: 50 % вважають що нижчі, інші 50 – однакові з хлопцями. На нашу думку, це свідчить про те, що вчителі не до кінця розуміють поняття вимоги. Зокрема, вони його оцінюють за такими характеристиками як швидкість, кількість повторень, амплітуда рухів. І аж ніяк не за кількістю часу приділеного дівчатам, змістом та формою занять із ними на уроці. Тому гендерний підхід у цьому аспекті зводиться до елементарних загальновідомих фізіологічних засад поділу на статі, яких вимагає специфіка кожної з них.

Наступне запитання було „Хто впливає на вибір спортивної секції?”. З цього приводу більшість вчителів вважає, що саме вони впливають на думку дітей при виборі виду спорту (жінок – 66 %; чоловіків – 68 %). Також 25 % жінок та 36 % чоловіків зазначили, що саме батьки впливають на вибір спортивної секції. Цікаво, що учні абсолютно іншої думки. Більшість дівчат (38 %) і хлопців (26 %) як в 8, так і в 9 класі відповіли, що самостійно обирали вид спорту, яким займатися. Також слід відзначити, що кожен із чинників має вплив на дітей, а саме: на дівчат впливають батьки (10 %), вчитель фізкультури та засоби масової інформації (9 %), на хлопців – засоби масової інформації (12 %) та тренер (10 %). Як бачимо, вчителі де-що переоцінюють свій вплив на учнів.

На завершення ми запропонували вчителям питання, що носили тематику проблеми гендеру, гендерного підходу та гендерної просвіти. Зокрема, чи знайомі вони з поняттями „гендер”, „гендерний підхід”. 50 % жінок та 60 % чоловіків вказали, що ні, і відповідно 33 % жінок та 32 % чоловіків, що знайомі з такими поняттями.

Ми поставили зустрічне питання: „Чи потрібна гендерна просвіта для вчителя фізичної культури в школі?”, на яке більшість вчителів жінок відповіла, що потрібна (75 %), відповідно 48 % вчителів-чоловіків погоджуються зі своїми колегами жінками. Як бачимо, чоловіки, менше ніж жінки, вважають доцільним впроваджувати гендерну просвіту для педагогів із фізичного виховання.

Наступним схожим запитанням було: „Чи потрібно вводити спецкурс з гендерної просвіти у професійній підготовці та перепідготовці вчителів фізично культури?”. Більша частина вчителів (75 % жінок та 68 % чоловіків) вважає, що такий спецкурс є доцільний для їх підготовки та підвищення кваліфікації.

Висновки

1. Проведені дослідження свідчать про наявність відмінностей у гендерних позиціях та переконаннях вчителів щодо уроку фізичної культури, що зумовлено сформованими гендерними стереотипами.

2. Гендерна просвіта як керівників, так і педагогічних кадрів навчальних закладів, зокрема вчителів фізичної культури, є актуальною проблемою. Невміння усвідомити власні гендерні переконання не дає можливості вчителю обирати ефективні гендерні стратегії.

1. Спецкурс з гендерної просвіти у професійній підготовці та перепідготовці вчителів фізичної культури вважаємо доцільним.

Перспективи подальших пошуків. Проведений аналіз свідчить про необхідність подальших досліджень механізмів реалізації впровадження в навчальні програми підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації вчителів фізичної культури питання гендерної освіти.

Список літератури:

1. *Вербицкий А. А.* Активное обучение в высшей школе: контекстный подход / А. А. Вербицкий. – М. : Высш. шк., 1991. – 207 с.
2. *Горошко Е. И.* К вопросу о введении курсов по гендерной проблематике в программу высших учебных заведений Украины / Е. И. Горошко // Гендер: реалії та перспективи в українському суспільстві : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. – К. : Фоліант, 2003. – С. 173-176.
3. *Доронина Т. А.* Интеграция гендерных подходов в практику высшей школы (проблема готовности педагогов в новых условиях) / Т. А. Доронина // Гендер: реалії та перспективи в українському суспільстві : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. – К. : Фоліант, 2003. – С. 179-173.
4. *Кравець В.* Гендерна педагогіка : навч. посіб. – Т. : Джура, 2003. – 416 с.
5. *Мунтян І. С.* Гендерний підхід у професійній підготовці студентів вищих педагогічних закладів : дис... канд. пед. Наук : 13.00.04 / І. С. Мунтян. – О., 2004. – 172 с.
6. *Суслова О.* Гендерні стереотипи і реальність / О. Суслова // Сучасність. – 1996. - № 7-8. – С. 23-31.
7. *Юдіна С. П.* Гендер у вищій школі / С. П. Юдіна // Гендер: реалії та перспективи в українському суспільстві : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. – К. : Фоліант, 2003. – С. 167-170.

ГЕНДЕРНЫЕ ОСОБЕННОСТИ ОТНОШЕНИЯ УЧИТЕЛЕЙ К УРОКУ ФИЗИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ

Александра ФАЩУК

Управление спорта Ивано-Франковской облгосадминистрации

Аннотация. Статья посвящена анализу отношения учителей к уроку физической культурой в школе, учитывая гендерные особенности. Цель исследования определить гендерные позиции и убеждения учителей по отношению к урокам физической культурой. Для разрешения этих задач были использованы такие **методы**: анализ литературных источников, констатирующий эксперимент (анкетирование), математическая и статистическая обработка результатов исследования. Проанализированы гендерные позиции и убеждения учителей и учеников к урокам физической культурой. Обоснована, актуальность внедрения в научные программы подготовки, переподготовки и повышения квалификации учителей физической культуры вопросов гендерной проблематики.

Ключевые слова: гендер, гендерные особенности, физическая культура, физическое воспитание, отношение, учителя, гендерное образование.

THE TEACHERS' GENDER SPECIFIC ATTITUDE ANALYSES TO PHYSICAL CULTURE LESSONS

Alexandra FASHCHUK

Ivano-Frankivsk State Administration Sport Department

Annotation. The article is devoted to analysis of teachers' gender specific attitude to physical culture lessons. **Aim of the research.** To concern the gender positions and beliefs of teacher's to the lesson of physical culture. **Methods of the research:** analysis of used literature, questioners, mathematics and statistical analyses of the research results. The author is analyses the gender positions and teacher's and pupils beliefs to the physical culture lessons. Since one of the actual problems is the gender education of teachers and implementing (introduce) the gender education to training programs, retraining and professional development of physical culture teachers.

Key words: gender, gender specificity, physical culture, physical education, attitude, teachers, gender education.